

บทที่ 2

ทฤษฎี หลักการ แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ทฤษฎี หลักการ แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นในงานวิชาการในโรงเรียนมัธยมศึกษา ที่จะนำเสนอในบทนี้ประกอบด้วย ความหมายของทรัพยากรท้องถิ่น ประเภทของทรัพยากรท้องถิ่น การใช้ทรัพยากรท้องถิ่น ความหมายของงานวิชาการ ขอบเขตของงานวิชาการ บทบาทของผู้ที่เกี่ยวข้องกับงานวิชาการ และงานวิจัยเกี่ยวกับปัญหาการใช้ทรัพยากรท้องถิ่น ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ความหมายของคำว่าทรัพยากรท้องถิ่น

ทรัพยากรท้องถิ่นตรงกับภาษาอังกฤษที่ว่า Community Resources คือ Local Resources สามารถเรียกชื่อเป็นภาษาไทยได้หลายอย่าง เช่น แหล่งวิทยาการในชุมชน หรือแหล่งวิชาการในชุมชน หรือแหล่งความรู้ในชุมชน ซึ่งนักการศึกษาและสถาบันทางการศึกษาได้ให้ความหมายของคำว่า ทรัพยากรท้องถิ่น ไว้ดังต่อไปนี้

โรจน์ ดุลยกร (2507) กล่าวว่า

ทรัพยากรท้องถิ่น หมายถึงสิ่งต่าง ๆ ในชุมชนนอกโรงเรียนซึ่งมีคุณค่าทางการศึกษา และโรงเรียนอาจใช้ให้เป็นประโยชน์แก่การเรียนรู้ของนักเรียนได้ ตัวอย่างเช่น สิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติทั้งสิ่งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต สถาบันต่าง ๆ รวมทั้งบุคคลที่มีความรู้ ความชำนาญในเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ

Nichols (1971) ได้ให้ความหมายไว้ว่า "ทรัพยากรท้องถิ่นสำหรับโรงเรียนนั้น ประกอบด้วยประชาชน สถานที่ต่าง ๆ และกิจกรรมทั้งหลายที่นำมาใช้ในการเรียนการสอน เพื่อให้นักเรียนเป็นคนดี"

Good (1973) แหล่งทรัพยากรท้องถิ่น หมายถึง "สถาบันองค์การต่าง ๆ บุคคล ซึ่งมีความสามารถในท้องถิ่น วัตถุประสงค์พลต่อนักเรียนโดยตรงหรือโดยอ้อม"

นิพนธ์ สุขปรีดี (2521) กล่าวถึงความหมายของทรัพยากรท้องถิ่นไว้ว่า หมายถึง

ทุกสิ่งทุกอย่างที่มีอยู่ในชุมชน ซึ่งครูหรือนักเรียนสามารถนำมาใช้เป็นประโยชน์ทางการศึกษาได้ เช่น พิพิธภัณฑ์ สถานที่ทางราชการ โบราณสถาน โรงภาพยนตร์ สวนสัตว์ โรงงาน สวนครัว แม่น้ำลำธาร และบุคคลที่โรงเรียนอาจเชิญมาเป็นวิทยากร หรือวิทยากรที่นักเรียนและครูออกไปสัมภาษณ์เยี่ยมเยียน เพื่อประโยชน์ทางการศึกษา เช่น บุรุษไปรษณีย์ ตำรวจ ชาวสวน ชาวนา พ่อค้า หรือเจ้าหน้าที่ของทางราชการ เป็นต้น

เกศินี โชติกเสถียร (2523) ได้ให้ความหมายของทรัพยากรท้องถิ่นไว้ว่า หมายถึง "สภาพทางภูมิศาสตร์ สภาพทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ ตลอดจนบุคคลในท้องถิ่นที่สถาบันการศึกษานั้นตั้งอยู่ หรือบริเวณใกล้เคียง หากเป็นท้องถิ่นอื่นที่ไกลออกไปจะถือว่าเป็นการศึกษานอกสถานที่ (Field Trip) หรือการศึกษาท้องถิ่น (Community Study)

จากความหมายของคำว่า ทรัพยากรท้องถิ่นดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า ทรัพยากรท้องถิ่น หมายถึง บุคคล สถานที่ และวัตถุที่มนุษย์สร้างขึ้น สิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติและกิจกรรมต่าง ๆ ในท้องถิ่น ซึ่งมีประโยชน์ต่องานวิชาการในโรงเรียนมัธยมศึกษา

ประเภทของทรัพยากรท้องถิ่น

Nichols (1971) ได้แบ่งประเภทแหล่งความรู้ในชุมชนไว้ในหนังสือสารานุกรมทางการศึกษา (Encyclopedia of Education) ดังนี้

1. ผู้ชำนาญพิเศษ (Specialists) เช่น นักดนตรี จิตรกร ผู้ชำนาญงานอดิเรก นักกีฬาอาชีพ พนักงานซื้อขายและบริการ พ่อค้า นักธุรกิจ นายธนาคาร นักอุตสาหกรรม ชาวนา
2. พ่อแม่หรือผู้ปกครองนักเรียน (Parents of Students)
3. ตัวแทนขององค์กรต่าง ๆ (Agency Representatives) ได้แก่บุคคลที่เป็นตัวแทนของสังคม เทศบาล ศูนย์วัฒนธรรม และหน่วยงานอื่น ๆ
4. ผู้แทนทางด้านธุรกิจและอุตสาหกรรม (Business and Industrial Representatives) ได้แก่ บุคคลที่ทำงานในโรงงาน บริษัทขนส่ง เมืองแร่ สำนักงานเทศบาล กิจการค้าต่าง ๆ การเงิน และการประกันภัย
5. ผู้แทนของรัฐบาล (Government Representatives) เช่น นายกเทศมนตรี คณะกรรมการธิการของจังหวัด ตำรวจ พนักงานดับเพลิง เจ้าหน้าที่อนามัย เป็นต้น

6. คณะกรรมการผู้มีหน้าที่ให้คำปรึกษา แนะนำแก่ประชาชน (Citizens' Advisory Committees) เช่น กรรมการศึกษา คณะกรรมการบริหารโรงเรียน คณะที่ปรึกษาของโรงเรียน คณะครูในโรงเรียน เป็นต้น

7. ทรัพยากรธรรมชาติ (Natural Resources) ประกอบด้วย พืช สัตว์ป่า ดิน น้ำ ดิน แร่ และวัตถุทางธรรมชาติอื่น ๆ

8. สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น (Man-made Resources) มนุษย์ได้สร้างสิ่งต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก ซึ่งมีคุณค่าทางการศึกษาที่ควรนำมาใช้ในการเรียนการสอน ได้แก่ อาคาร สถานที่ เครื่องบิน ถนน รถไฟ รถยนต์ ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ ปุชนิยสถาน รูปปั้น และทรัพยากรที่ใช้ในโรงเรียน เช่น กระดานดำ โต๊ะเรียน โทรทัศน์ และเครื่องคอมพิวเตอร์ เป็นต้น

สุทิน เนียมพลับ (2522) ได้จำแนกแหล่งทรัพยากรในชุมชนออกเป็น 4 ประเภทคือ

1. ทรัพยากรบุคคล ได้แก่

- ผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ชำนาญพิเศษ ได้แก่ บุคคลที่มีความรู้ ความสามารถเฉพาะอาชีพที่ถนัด เช่น ช่างแกะสลัก ช่างเครื่องยนต์ ช่างปั้น ฯลฯ
- ผู้ปกครองที่มีความสามารถพิเศษ ข้าราชการต่าง ๆ

2. แหล่งทรัพยากรทางธรรมชาติ ได้แก่

- สภาพทางภูมิศาสตร์ ภูเขา พืช สัตว์ป่า ฯลฯ
- ลักษณะของดิน ดิน แร่ ที่มีค่าของมนุษย์ในท้องถิ่น ฯลฯ
- แม่น้ำ น้ำตก ฯลฯ

3. แหล่งทรัพยากรทางวัฒนธรรม ได้แก่

- ชีวิตความเป็นอยู่ ประเพณีไทยท้องถิ่น
- ชีวิตชาวภูไท ชาวกระเหรี่ยง ชาวเขา ชาวประมง ฯลฯ

4. แหล่งทรัพยากรทางสังคม ได้แก่

- โรงเรียนอุตสาหกรรมต่าง ๆ
- สภาตำบล สภาเทศบาล
- สถานที่สำคัญทางราชการต่าง ๆ

ชูศรี สนิทประชากร (2522) แหล่งทรัพยากรในชุมชนแบ่งออกเป็น 4 ประเภทคือ

1. แหล่งทรัพยากรบุคคล ในชุมชนมีบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ การประกอบอาชีพต่าง ๆ กัน บุคคลเหล่านี้อาจช่วยให้ความรู้แก่นักเรียนได้บ้าง ตามความสามารถของเขา นักเรียนจะได้สนทนา พูดจาปราศรัย หรือฟังคำบรรยาย อภิปรายจากบุคคลในชุมชน

2. แหล่งทรัพยากรธรรมชาติ ชุมชนประกอบด้วย พืช สัตว์นานาชนิด นอกจากนี้ยังมีแม่น้ำ ลำคลอง หนอง บึง ฯลฯ สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดความสดชื่นและเพลิดเพลิน นักเรียนจะได้ศึกษาธรรมชาติของพืชและสัตว์ ตลอดจนทรัพยากรอื่น ๆ นักเรียนเมื่อได้ชมจะเกิดความรู้ ความเข้าใจ และจดจำไปได้นาน เพราะนักเรียนได้รับประสบการณ์ตรง และจะช่วยให้นักเรียนได้รู้จักสงวนทรัพยากรธรรมชาติอีกด้วย

3. แหล่งทรัพยากรทางวัฒนธรรม ชุมชนแต่ละแห่งมีขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรม เป็นของตนเอง นักเรียนจะต้องหาทางศึกษาและทำความเข้าใจกับสิ่งเหล่านี้ให้ถ่องแท้ พยายามหาทางส่งเสริมและแก้ไข ปรับปรุงให้วัฒนธรรมเหล่านั้นคงอยู่ต่อไป

4. แหล่งทรัพยากรสังคม ความเป็นอยู่ของแต่ละชุมชนแตกต่างกัน นักเรียนเป็นหน่วยหนึ่งของสังคม ดังนั้น นักเรียนต้องศึกษาและเรียนรู้ความเป็นอยู่ของสังคมให้ถ่องแท้ เพื่อจะได้รับการปรับปรุงตัวเองให้อยู่ในชุมชนได้อย่างมีความสุข นักเรียนจะต้องศึกษากระบวนการสังคมให้รู้ว่าสังคมนั้นมีระเบียบแบบแผนการดำเนินชีวิตในสังคมอย่างไร แล้วศึกษาปัญหาของสังคม วิธีแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นด้วยตนเอง เพื่อให้เกิดความซาบซึ้ง และรู้แจ้งเห็นจริงในความต้องการของสังคมที่นักเรียนอาศัยอยู่

วิจัย ราษฎร์ศิริ (2524) แหล่งทรัพยากรในชุมชนจำแนกได้เป็น 3 ประเภทคือ

1. ทรัพยากรบุคคล ในแต่ละท้องถิ่นนั้นมักจะประกอบด้วยบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ ความถนัดพิเศษในวิชาการต่าง ๆ การอาชีพ ศาสนา วัฒนธรรม การปกครอง การสาธารณสุข ฯลฯ ซึ่งอาจแบ่งได้เป็น 2 ประเภทคือ

1.1 วิทยากรท้องถิ่น ได้แก่ ผู้ที่มีถิ่นฐานบ้านเรือนและประกอบอาชีพอยู่ในท้องถิ่นนั้น ได้แก่ ข้าราชการ พ่อค้า ชาวนา ชาวสวน ชาวไร่ พระสงฆ์ เป็นต้น

1.2 วิทยากรผู้มาเยี่ยม ได้แก่ บุคคลในท้องถิ่นที่มาเยี่ยมหรือเป็นแขกของชุมชนเป็นครั้งคราว ครูควรพิจารณาเชิญบุคคลเหล่านั้นมาเป็นวิทยากรให้ความรู้แก่นักเรียนเป็นครั้งคราว เช่น ศึกษาพิเศษ นักพัฒนากร เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง ฯลฯ

2. ทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ สิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ตามธรรมชาติ ซึ่งครูสามารถนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ในการเรียนการสอน โดยทำให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจ มีทัศนคติที่ถูกต้อง และซาบซึ้งในคุณค่าเหล่านั้น เช่น แม่น้ำ ลำคลอง อ่าว ทะเล ป่าไม้ ภูเขา ดิน หิน แร่ น้ำตก พืช สัตว์ ในท้องถิ่น ฯลฯ

๓. ทรัพยากรสังคม หมายถึง สิ่งใด ๆ ที่สังคมสร้างขึ้นใช้ทุกประเภท เช่น เพื่อความรู้ ความเข้าใจ ความสุข และความเพลิดเพลิน ซึ่งเป็นสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนและการอบรม ซึ่งได้แก่

- ๓.1 ห้องสมุดประชาชน
- ๓.2 พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น
- ๓.๓ วัด โบสถ์ และสุเหร่า
- ๓.4 สมาคมต่าง ๆ
- ๓.5 ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน
- ๓.6 สถานประกอบการต่าง ๆ

ปรีชา นิพนธ์พิทยา (2525) ได้กล่าวถึงแหล่งความรู้ในชุมชนไว้ 4 ประเภทคือ

1. แหล่งความรู้ทางบุคคล ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ชำนาญพิเศษที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะ เช่น ช่างแกะสลัก ช่างเครื่องยนต์ ช่างปั้น ฯลฯ รวมทั้งผู้ปกครอง นักเรียน ตำรวจ ข้าราชการ เป็นต้น
2. แหล่งความรู้ทางทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ สภาพภูมิศาสตร์ ภูเขา พืช สัตว์ป่า ลักษณะของดิน ดิน น้ำ แร่ สิ่งที่มีค่าของชุมชนในท้องถิ่น เป็นต้น
3. แหล่งความรู้ทางวัฒนธรรม ได้แก่ ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน ประเพณีของท้องถิ่น เช่น บุญบั้งไฟ การทำขวัญ แต่งงาน งานบวช เป็นต้น
4. แหล่งความรู้ทางสังคม ได้แก่ การดำเนินชีวิตของชุมชน อาชีพต่าง ๆ เช่น พ่อค้า ชาวไร่ ชาวนา ชาวสวน ช่างตัดผม ช่างตัดเสื้อ ช่างยนต์ ช่างไฟฟ้า การศึกษานอกสถานที่ในแหล่งต่าง ๆ เช่น โรงงานต่าง ๆ สถานที่ราชการ

คู่มือการบริหารการใช้หลักสูตรระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ. 2524 (2526)

ได้กล่าวถึง ประเภทของทรัพยากรท้องถิ่นไว้ดังนี้ "ทรัพยากรท้องถิ่นที่โรงเรียนสามารถนำมาใช้เป็นปัจจัยประกอบการเรียนการสอนได้ก็คือ ทรัพยากรทางบุคคล ทรัพยากรทางธรรมชาติ ทรัพยากรทางวัตถุที่มนุษย์สร้างขึ้น และทรัพยากรทางสังคมในชุมชนนั้น ๆ"

การใช้ทรัพยากรท้องถิ่น

การใช้ทรัพยากรท้องถิ่น เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่องานวิชาการในโรงเรียนมัธยมศึกษา นั้น มีวิธีการใช้หรือลักษณะการใช้มากมาย ดังที่นักการศึกษาทั้งต่างประเทศและในประเทศได้เสนอไว้ดังต่อไปนี้

Olsen (1960) เสนอว่าโรงเรียนควรใช้แหล่งทรัพยากรท้องถิ่นเพื่อให้หลักสูตร และวิธีสอนสอดคล้องกับชีวิตจริงของสังคม ทำให้การสอนมีความหมายลึกซึ้ง ผู้เรียนมีประสบการณ์ตรง และสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน โดยใช้วิธีการดังนี้

1. นำเอกสารสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ จากภายนอกโรงเรียนมาให้เด็กเรียนศึกษาค้นคว้า
2. ใช้วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนมาประกอบการเรียนการสอน
3. เชิญวิทยากรมาบรรยายหรือสาธิตในโรงเรียน
4. ให้นักเรียนไปสัมภาษณ์ผู้มีความรู้ในชุมชน
5. พานักเรียนไปศึกษานอกสถานที่
6. การสำรวจแหล่งความรู้ต่าง ๆ ในชุมชน
7. การศึกษานอกสถานที่ไกลออกไป
8. การตั้งค่ายพักแรม
9. โครงการบริการชุมชน
10. การจัดให้นักเรียนมีประสบการณ์จากการฝึกงาน

Kenworthy (1962) ได้กล่าวถึงวิธีการใช้แหล่งทรัพยากรท้องถิ่นไว้ดังนี้

1. การนำนักเรียนไปศึกษานอกสถานที่
2. การศึกษาชุมชน
3. ให้นักเรียนสัมภาษณ์ผู้รู้
4. เชิญวิทยากรมาบรรยายหรือสาธิต
5. ให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ตรง
6. จัดหาวัสดุอุปกรณ์สำหรับใช้ในห้องเรียนให้เพียงพอ
7. โครงการบริการสังคม
8. ให้โอกาสนักเรียนมีประสบการณ์ใหม่
9. ให้นักเรียนมีประสบการณ์ในการทำงาน

Michaelis (1972) ได้เสนอแนะการใช้แหล่งทรัพยากรท้องถิ่นในการเรียนการสอนไว้ดังนี้

1. การนำประสบการณ์ในชีวิตประจำวันของนักเรียนมาใช้ในการเรียนการสอน (Daily Experiences)
2. การทัศนศึกษา (Study Trips)
3. เชิญผู้มีความรู้ความชำนาญมาบรรยายหรือสาธิต
4. ให้นักเรียนไปสัมภาษณ์ผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านในห้องเรียน

ประถม แสงสว่าง (2525) ได้นำเสนอวิธีการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์กับสถานศึกษาไว้ 2 วิธีคือ

1. ทาสถานศึกษาออกไปหาชุมชน มีวิธีดำเนินการดังนี้

- 1.1 การท่องเที่ยวหาความรู้
- 1.2 การสำรวจ
- 1.3 การไปพักแรม
- 1.4 การไปสัมภาษณ์
- 1.5 การขยายการศึกษาไปยังชุมชน
- 1.6 การให้ความร่วมมือกับกิจการทางด้านสังคม
- 1.7 การให้ประสบการณ์ในการทำงาน

2. พาชุมชนเข้ามาในสถานศึกษา มีวิธีดำเนินการจัดหาหรือนำมาโดยทางต่าง ๆ ดังนี้

- 2.1 ข่าวสารวัสดุตีพิมพ์
- 2.2 โสตทัศนศึกษา
- 2.3 บุคคลที่เป็นวิทยากร

ปรีชา นิพนธ์พิทยา (2525) ได้กล่าวถึงการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นไว้ 2 วิธี คือ

1. การนำชุมชนสู่โรงเรียน มีวิธีการดังนี้

- 1.1 เชิญบุคคลมาเป็นวิทยากรในโรงเรียนตามความสามารถพิเศษ
- 1.2 นำเอกสารและสิ่งพิมพ์ของชุมชนมาเผยแพร่ในโรงเรียน
- 1.3 การร่วมกิจกรรมพิเศษของโรงเรียน
- 1.4 จัดตั้งสมาคมครู-ผู้ปกครอง

2. การนำโรงเรียนสู่ชุมชน มีวิธีการดังนี้

- 2.1 จัดศูนย์สนใจอาชีพขึ้นในโรงเรียนเพื่อบริการแก่ชุมชน
- 2.2 ครูออกไปเยี่ยมชุมชน ศึกษาสำรวจชุมชน แล้วหาแนวทางนำข้อมูลที่ได้

มาปรับปรุงการเรียนการสอน

2.3 ให้ความร่วมมือช่วยเหลือ พัฒนาชุมชนตามความสามารถ เข้าร่วมกิจกรรมและประเพณีของท้องถิ่น

2.4 จัดทัศนศึกษา เยี่ยมชมโรงงานอุตสาหกรรม การทำไร่ ทำนา ทำสวน การประกอบอาชีพต่าง ๆ ในท้องถิ่น

วรลักษณ์ รัตติกาลชลากร (2525) ได้สรุปวิธีการใช้แหล่งทรัพยากรท้องถิ่นไว้ 2 วิธีดังนี้

1. การนำตัวบุคคล สิ่งของ หรือ แหล่งทรัพยากรต่าง ๆ ในท้องถิ่นเข้ามาสู่ห้องเรียน

2. การนำนักเรียนออกไปยังชุมชน เพื่อให้มีประสบการณ์ตรง"

งานวิชาการในโรงเรียนมัธยมศึกษา

การจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษา งานวิชาการถือว่าเป็นงานที่สำคัญอย่างยิ่ง เพราะจะสอนให้คนพัฒนาตัวเอง และปรับตัวให้อยู่ในสังคมอย่างมีความสุข (เจิม สืบขจร, 2526) มีนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของงานวิชาการไว้ ดังต่อไปนี้

Fisk (1957) ได้กล่าวถึงงานวิชาการว่า "งานวิชาการเป็นความรับผิดชอบของโรงเรียน โดยคำนึงถึงบุคคลในอาชีพต่าง ๆ ของชุมชนเป็นพื้นฐาน รวมถึงการประเมินผลโปรแกรมทางการศึกษา และกิจกรรมทุกอย่างที่เกี่ยวข้อง"

สมิตร คุณานกร (2518) กล่าวถึงความหมายของงานวิชาการว่า "หมายถึงกิจกรรมทุกสิ่งทุกอย่างภายในโรงเรียน ที่ก่อให้เกิดการเรียนและการศึกษาของเด็ก"

ภิญโญ สาธร (2519) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับงานวิชาการว่า "เป็นกิจกรรมทุกชนิดในโรงเรียนที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนนักเรียนให้ได้ผลดีและมีประสิทธิภาพมากที่สุด"

ประกอบ สุพันธ์ (2530) ได้ให้ความหมายของงานวิชาการว่า "หมายถึงกิจกรรมทุกชนิดในโรงเรียน ซึ่งเกี่ยวข้องกับการปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนให้ได้ผลดี มีประสิทธิภาพ บรรลุผลตามจุดหมายของหลักสูตร"

จากแนวความคิดเกี่ยวกับงานวิชาการดังกล่าวสรุปได้ว่า งานวิชาการหมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ที่โรงเรียนจัดขึ้น เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนอันส่งผลให้ผู้เรียนบรรลุ จุดหมายของหลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพ

ขอบเขตของงานวิชาการ

เอกวิทย์ ฌ กลาง (2516) ได้กล่าวถึงงานวิชาการไว้ดังนี้

งานวิชาการนั้นควรจะรวบรวมการฝึกสอน ครูประจำการ การจัดครูเข้าสอน การจัดชั้นเรียน การวัดผลการศึกษา การค้นคว้าวิจัย ประมวลสถิติข้อมูลทางวิชาการ การจัดทำแบบเรียน การทำและการใช้หนังสือ การเผยแพร่ความรู้ การปรับปรุงด้านการเรียนการสอน การประเมินมาตรฐานโรงเรียน และการนำเอา ผลนั้นมาปรับปรุงโรงเรียนให้ก้าวหน้า การควบคุม ดูแลเกี่ยวกับหลักสูตรการสอน เครื่องใช้ในการสอน การควบคุมเกี่ยวกับวินัย ระเบียบการปกครองของโรงเรียน การดำเนินงานทางวิชาการที่กระทรวงศึกษาธิการ หรือกรมสามัญศึกษามอบหมาย และรวมถึงการตรวจเยี่ยมและการนิเทศโรงเรียนด้วย

ดาวเรือง รัตนิน (2518) กล่าวว่า

งานวิชาการเป็นงานสำคัญของการบริหารการศึกษาทุกระดับ ซึ่งผู้บริหารการศึกษาจะต้องรับผิดชอบ ผู้บริหารการศึกษาจะต้องเข้าใจเกี่ยวกับ หลักสูตร ประมวล การสอน ตารางสอน อุปกรณ์การสอนแบบเรียน ห้องสมุดโรงเรียน การวัดผลการศึกษา และการสอนต่าง ๆ ที่ทันสมัยอยู่เสมอ งานวิชาการจะชี้ให้เห็นถึงคุณภาพ ของการจัดการศึกษาของหน่วยงานนั้น ผู้บริหารการศึกษาจะต้องเอาใจใส่งานวิชาการเป็นพิเศษ และถือว่าการบริหารงานวิชาการเป็นหัวใจสำคัญของการเรียนการสอนในโรงเรียน

บันลือ พุกกะวัน (2519) ได้จำแนกงานวิชาการในโรงเรียนไว้ดังนี้

1. งานเกี่ยวกับการเรียนการสอนโดยตรง ได้แก่ การจัดครูเข้าประจำชั้นและ และประจำวิชา การจัดตารางสอน การเตรียมงานก่อนเปิดเรียน การจัดบริการ ห้องสมุดตำรับตำราหนังสืออ้างอิง จัดหาวัสดุอุปกรณ์และเอกสารหลักสูตรให้พร้อม รวมทั้งการจัดทำโครงการวัดผลการศึกษาตลอดปี และการจัดกิจกรรมการเรียน การสอนของแผนกวิชาหรือหมวดวิชา

2. การจัดการบริการอื่นที่ส่งเสริมการเรียนการสอน ได้แก่ การจัดการบริการแนะแนว การจัดกิจกรรมลูกเสือ การจัดกิจกรรมอนุชาต การจัดกิจกรรมส่งเสริมประเพณี วัฒนธรรม และการกีฬา

3. งานเกี่ยวกับบุคลากร ได้แก่ การจัดสายงานตามหมวดหมู่และความถนัด ของครู เช่น ครูหัวหน้าหมวดวิชา ครูธุรการ ครูฝ่ายปกครอง ครูประจำชั้น

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2525) กล่าวถึงงานวิชาการว่า งานวิชาการ ประกอบด้วย

1. งานหลักสูตร ได้แก่ การบริหารหลักสูตร การจัดทำประมวลการสอน การทำ บันทึกการสอน การจัดทำคู่มือการสอน เป็นต้น
2. การจัดการเรียนการสอน ได้แก่ การจัดทำตารางสอน การจัดหาอุปกรณ์ การเรียนการสอน การสอน การวัดและประเมินผลการเรียนการสอน เป็นต้น
3. งานนิเทศการศึกษา ได้แก่ ตรวจสอบชั้นเรียน การแนะนำการเรียน การสอน เป็นต้น

บุญมี เฌรยอด (2523) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับขอบเขตของงานวิชาการภายใน โรงเรียนไว้ 10 ประการ ดังนี้

1. หลักสูตรและ เอกสารการใช้หลักสูตร
2. ตารางสอนและวิธีสอน
3. วัสดุอุปกรณ์และการใช้แหล่งทรัพยากรในท้องถิ่น
4. ห้องสมุด
5. กิจกรรมนักเรียน
6. การนิเทศงานวิชาการในโรงเรียน
7. การกำหนดให้ครู อาจารย์ ปฏิบัติงานวิชาการ
8. การแนะแนว
9. การวัดผลและประเมินผลการศึกษา
10. การวางแผนปรับปรุงงานวิชาการ

สำหรับกรมสามัญศึกษา (2529) ได้กำหนดขอบเขตของงานวิชาการภายในโรงเรียน คือ งานด้านการจัดการเรียนการสอน และงานด้านสนับสนุนการเรียนการสอน ซึ่งงานด้านการเรียนการสอน หมายถึง งานเกี่ยวกับการใช้หลักสูตร เพื่อส่งเสริมให้บุคลากรในโรงเรียนมีความรู้ ความเข้าใจ และความสามารถในการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมาย หลักการ

และโครงสร้างของหลักสูตร ตลอดจนงานที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติการเรียนการสอน
 ส่วนงานด้านการสนับสนุนการเรียนการสอน หมายถึง งานส่งเสริมให้การเรียนการสอน
 ให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น ดังรายละเอียดดังนี้

งานด้านการจัดการ เรียนการสอน	งานด้านการสนับสนุนการเรียนการสอน
1. หลักสูตร (ลักษณะการกำหนดทางเพื่อ การเตรียมการสอน) - เนื้อหาของหลักสูตร - การปรับหลักสูตรให้สอดคล้องกับ สภาพความต้องการของท้องถิ่น - การสร้างหลักสูตรตามความต้องการ ของท้องถิ่น - แผนการเรียนการสอน - บันทึกการสอน - การจัดครูเข้าสอน การสอนแทน - การจัดแผนการเรียน และจัดนักเรียน เข้าแผนการเรียน - การผลิตสื่อและอุปกรณ์การสอน - การพัฒนาครู อบรมครู เพื่อจุด ประสงค์ในการเรียนการสอน - การจัดกิจกรรมในหลักสูตร 2. การเรียนการสอน (ขั้นปฏิบัติ) - เทคนิคและวิธีการสอน - กิจกรรมการเรียนการสอน - การใช้สื่อและอุปกรณ์การสอน 3. การวัดและประเมินผลการเรียนการสอน - วิธีการวัดและประเมินผล - การสร้างเครื่องมือ - งานทะเบียนวัดผล และรายงานผล ความก้าวหน้าของนักเรียน	1. งานบุคลากร - การปฐมนิเทศครูใหม่ - การพัฒนาและอบรมครูที่มีได้มี จุดประสงค์เพื่อการเรียนการสอน โดยตรง เช่น การอบรมเรื่อง การควบคุมการก่อสร้าง การ เสริมสร้างจริยธรรม คุณธรรม ให้แก่นักเรียน 2. งานอาคารสถานที่ - การใช้ห้องเรียน อาคารเรียน ห้องปฏิบัติการ และพื้นที่บริเวณ ปฏิบัติงาน 3. งานบริการ - การแนะแนว - การซ่อมเสริม - กิจกรรมนักเรียน - ใสดทัศนศึกษา - ห้องสมุด - ห้องพยาบาล - โภชนาการ

บทบาทของบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับงานวิชาการ

ผู้บริหารโรงเรียน นักการศึกษาได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับบทบาทของผู้บริหารโรงเรียน
กับงานวิชาการ ไว้ดังนี้

สุจริต เพียรชอบ (2512) ได้กล่าวถึงหน้าที่ของครูใหญ่เกี่ยวกับงานวิชาการ
พอสรุปได้ดังนี้

1. การปฐมนิเทศครูใหม่
2. การจัดประชุมครูก่อนเปิดภาคเรียน
3. การสังเกตการสอนในชั้นเรียน
4. การให้ครูไปเยี่ยมชั้นเรียนอื่น ๆ
5. การจัดให้มีการสาธิตการสอน
6. การให้คำปรึกษาหารือ
7. การจัดให้มีการประชุมสัมมนาแบบต่าง ๆ
8. การจัดหาหนังสือที่มีคุณค่าทางการศึกษาและส่งเสริมให้ครูได้อ่านหนังสือนั้น
9. การจัดบริการโสตทัศนศึกษาให้ครูเป็นอย่างดี
10. การแนะนำและสนับสนุนให้ครูเป็นสมาชิกสมาคมวิชาการต่าง ๆ และให้ครู
ได้ศึกษาต่อ

วิจิตร ศรีสอาด (2518) ได้กล่าวถึงบทบาทความรับผิดชอบของผู้บริหารโรงเรียน
เกี่ยวกับการบริหารและการปรับปรุงงานวิชาการไว้ 8 ด้าน คือ

1. ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องรับผิดชอบการพัฒนาจุดมุ่งหมาย เป้าหมายนโยบาย
ของโรงเรียน เพื่อจะได้ใช้เป็นแนวทางในการสอน
2. ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องรับผิดชอบในการจัดวางตัวบุคคล เพื่อให้สามารถ
ทำหน้าที่ให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายของการศึกษาในโรงเรียน
3. ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องรับผิดชอบในการจัดสรร เวลาและสถานที่ เพื่อประโยชน์
ของการสอน
4. ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องรับผิดชอบในการจัดหา จัดใช้วัสดุอุปกรณ์และอาคาร
สถานที่ เพื่อประโยชน์ของการศึกษาสูงสุด
5. ผู้บริหารจะต้องรับผิดชอบ ส่งเสริมการเรียนการสอน เพื่อให้การสอนบรรลุ
เป้าหมาย
6. ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องรับผิดชอบการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียน
กับชุมชน เพื่อประโยชน์ทางการศึกษา

7. ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องรับผิดชอบการจัดโปรแกรมการอบรม เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน

8. ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องรับผิดชอบในการประเมินความต้องการของโรงเรียน

นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์ (2525) กล่าวว่า

งานวิชาการของโรงเรียนผู้บริหารจะต้องดำเนินงานเกี่ยวข้องกับการที่จะต้องแสวงหา และเขียนปรัชญา และจุดประสงค์ของการจัดนั้น จะต้องมีความรู้ ความเข้าใจในหลักสูตรเป็นอย่างดี รู้จักแนะนำให้ครูรู้จักใช้และทำ ประมวลการสอน โครงการศึกษา หรือบันทึกการสอน รู้หลักในการทำตารางสอน จัดวิชาต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม เป็นผู้ให้การนิเทศหรือแสวงหาผู้เชี่ยวชาญมาให้การนิเทศแก่ครูได้ รู้จักเลือกและแสวงหาวัสดุอุปกรณ์ และแนะนำให้ครูใช้ตามกำลังความสามารถของโรงเรียน ให้ครูรู้จักการเลือกและจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร จัดห้องสมุดให้ครูและนักเรียนได้ค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม ส่งเสริมให้ครูรู้จักวิธีการประเมินผลการเรียนการสอน และรู้จักนำผลการสอนมาปรับปรุงครูในด้านการเรียน

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับงานด้านวิชาการของผู้บริหารโรงเรียน สรุปได้ดังนี้

1. ผู้บริหารโรงเรียนกับโปรแกรมการสอน ซึ่งควรดำเนินการในเรื่องต่อไปนี้
 - 1.1 การประเมินผลโปรแกรมที่มีอยู่เดิม
 - 1.2 การวางแผนเพื่อปรับปรุงโปรแกรม
 - 1.3 การนำโปรแกรมที่ปรับปรุงแล้วไปใช้
 - 1.4 การประเมินผลโปรแกรมใหม่
2. ผู้บริหารกับบุคคลกรด้านผู้สอน ซึ่งผู้บริหารจะต้องปฏิบัติเกี่ยวกับเรื่องต่อไปนี้
 - 2.1 การจัดหาครูใหม่
 - 2.2 การปฐมนิเทศครูใหม่
 - 2.3 การมอบหมายงานให้ปฏิบัติ
 - 2.4 การพัฒนาครูอาจารย์
 - 2.5 การประเมินผลคณะครู

ครูอาจารย์ผู้สอน

ครูอาจารย์ผู้สอน เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในการปฏิบัติงานวิชาการด้านการจัดการเรียนการสอน งานวิชาการของโรงเรียนจะประสบความสำเร็จหรือประสบความล้มเหลวหรือไม่นั้น กล่าวได้ว่าขึ้นอยู่กับจัดการเรียนการสอนของครูเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นกรมสามัญศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2529) จึงกำหนดหน้าที่ของครูผู้สอนไว้ในเอกสารคู่มือผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา ดังต่อไปนี้

1. จัดทำโครงการสอนให้สมบูรณ์ มีความชัดเจนใน เป้าประสงค์สมบูรณ์ และมีการประเมินผลและแก้ไขให้ดียิ่งขึ้น
2. เตรียมการสอน เตรียมการสอนในเนื้อหาวิชาตามหลักสูตรให้สมบูรณ์โดยมีลำดับขั้นตอนตามหลักการ
3. การเตรียมอุปกรณ์ จัดหาอุปกรณ์ที่จะใช้ในบทเรียนนั้น ๆ ให้ตรงตามจุดประสงค์อุปกรณ์นั้น ๆ หาง่ายและประหยัด สามารถแก้ไขดัดแปลงใช้ได้หลาย ๆ โอกาส
4. การสอน ดำเนินการสอนโดยมีวิธีการตามลำดับชั้น ศึกษาการใช้อุปกรณ์ และใช้ให้ถูกกับบทเรียน เหมาะสมกับเวลา และเก็บรักษาไว้ให้ดี มีการประเมินผลตามกระบวนการเรียนการสอนแต่ละบทเรียนอย่างมีหลักวิชา แล้วแก้ไขข้อบกพร่องด้านการเรียนการสอนอยู่เสมอ
5. การออกข้อสอบ ทั้งข้อทดสอบย่อย ข้อทดสอบกลางภาค และปลายภาค อย่างถูกต้องตามหลัก เกณฑ์ของการวัดผล
6. งานธุรการของข้อสอบ ออกข้อสอบเสร็จทัน และจัดพิมพ์ข้อสอบทันตามวันเวลาที่กำหนด ตรวจข้อสอบทันเวลา และละเอียดลออในการตรวจ รักษาความลับของข้อสอบ จัดทำคะแนนให้ถูกต้องตามกระบวนการให้คะแนนหรือระดับคะแนน
7. เสียสละเวลา สละเวลาในการสอบ เสริมหรือทบทวน ตลอดจนในห้างงานเพิ่มเติมนอกเหนือเวลาราชการ เพื่อให้การเรียนการสอนสมบูรณ์ยิ่งขึ้นหรือทันตามหลักสูตร
8. ควบคุมชั้นเรียนให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยอยู่เสมอ และหาทางช่วยป้องกันแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่จะเกิดด้วยความประหฤติ และเสริมสร้างทัศนคติที่ดีงามให้มีขึ้น
9. รักษาเวลาในการเข้าสอนและออกจากห้องสอน
10. หาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ เพื่อความแม่นยำในวิชาที่สอนหรือเพื่อสร้างศรัทธาแก่ตนเอง

11. มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้ที่เกี่ยวข้อง มีน้ำใจ มีความจริงใจ มีอัธยาศัยที่ดีต่อกัน เสริมสร้างความสามัคคี และมีความสุขไม่ก่อให้เกิดความแตกร้าง
12. มีความคิดริเริ่มในการสร้างสรรค์ผลงานของตนเองให้ดียิ่งขึ้น หรือเสนอแนะวิธีการที่ดีในการพัฒนากระบวนการเรียนการสอนให้ดียิ่ง ๆ ขึ้น
13. ตรวจงาน เด็กและแก้ไขข้อผิดพลาดอยู่เสมอ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วรลักษณ์ รัตติกาลชลากร (2525) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การใช้แหล่งชุมชนประกอบการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประเภทและลักษณะการใช้ประโยชน์ของแหล่งทรัพยากรชุมชนประกอบการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในกรุงเทพฯและจังหวัดใกล้เคียง และเพื่อเปรียบเทียบลักษณะการใช้แหล่งชุมชนประกอบการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาของครูสังคมศึกษา ในกรุงเทพฯและจังหวัดใกล้เคียง ผลการวิจัย พบว่า

ปัญหาการใช้แหล่งชุมชนประกอบการเรียนการสอนครูสังคมศึกษา ทั้งในกรุงเทพฯและจังหวัดใกล้เคียง ส่วนมากประสบปัญหาเกี่ยวกับเวลาในการใช้แหล่งชุมชนซึ่งมีจำกัด การวัดผลและประเมินผลทำได้ไม่เต็มที่ วิทยากรและเจ้าหน้าที่ประจำแหล่งชุมชนมีจำนวนน้อยไม่เพียงพอกับจำนวนนักเรียน นักเรียนบางส่วนยังไม่เห็นคุณค่าและประโยชน์ของการใช้แหล่งชุมชน รวมทั้งขาดทักษะในการใช้ครูสังคมศึกษาส่วนมากมีความเห็นว่าสมควรใช้แหล่งชุมชนประกอบการเรียนการสอนเป็นอย่างยิ่ง เพราะมีประโยชน์มากทำให้นักเรียนเกิดประสบการณ์ตรง รู้จักวิธีค้นคว้าหาความรู้ และทำให้นักเรียนเกิดความรักผูกพันและภูมิใจท้องถิ่นและชาติของตน

ชานาญ วัฒนะ (2529) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพการใช้แหล่งทรัพยากรในชุมชนในการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษาในจังหวัดบุรีรัมย์ โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อศึกษาสภาพการใช้แหล่งทรัพยากรในชุมชน ในการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษาในจังหวัดบุรีรัมย์
2. เพื่อเปรียบเทียบสภาพปัญหาและอุปสรรคของการใช้แหล่งทรัพยากรในชุมชนในการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษาในจังหวัดบุรีรัมย์ ที่เป็นโรงเรียนดีเด่นกับโรงเรียนธรรมดา

ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาและอุปสรรคของการใช้ทรัพยากรในชุมชน ในการบริหารงานวิชาการที่ประสบปัญหาในระดับมากที่สุดคือ โรงเรียนไม่มีงบประมาณ เพื่อเป็นค่าตอบแทนทรัพยากรบุคคลในชุมชนประเภทบุคคลบางกลุ่มที่เชิญมาเป็นวิทยากร และปัญหาระดับมากที่สุดคือ ทรัพยากรประเภทบุคคลบางกลุ่มไม่มีเวลาว่างพอที่จะให้ความช่วยเหลืองานบริหารด้านวิชาการ ครูประสบปัญหาและอุปสรรคของการใช้แหล่งทรัพยากรในชุมชนในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนปัญหาระดับมากที่สุด ไม่มีงบประมาณเป็นค่าใช้จ่ายในการใช้แหล่งทรัพยากรในชุมชนในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และปัญหาระดับมากที่สุดคือ เมื่อใช้แหล่งทรัพยากรในชุมชนในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนต้องรับผิดชอบมากขึ้น

ประสิทธิ์ อามาตร์ (2529) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการใช้แหล่งความรู้ในชุมชนในการสอนกลุ่มงานและพื้นฐานอาชีพ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนประถมศึกษา ในเขตการศึกษา 10 โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อศึกษาการใช้แหล่งความรู้ในชุมชนในการสอนกลุ่มงานและพื้นฐานอาชีพ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนประถมศึกษา เขตการศึกษา 10
2. เพื่อเปรียบเทียบความต้องการใช้แหล่งความรู้ในชุมชนในการสอนกับการใช้แหล่งความรู้ในชุมชนในสภาพจริงของครู โรงเรียนประถมศึกษาที่สอนกลุ่มงานและพื้นฐานอาชีพ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เขตการศึกษา 10
3. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคของครูในการใช้แหล่งความรู้ในชุมชนในการสอนกลุ่มงานและพื้นฐานอาชีพ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เขตการศึกษา 10

ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาและอุปสรรคในการใช้แหล่งความรู้ในชุมชนของครูระดับปานกลางในด้านค่าใช้จ่ายสำหรับวิทยากร ครูไม่สะดวกที่จะไปติดต่อวิทยากรที่อยู่ห่างไกลจากโรงเรียน ครูไม่มีเวลาศึกษาและวางแผนเชิญวิทยากรที่เหมาะสมกับแขนงงานไว้ล่วงหน้า เสียค่าใช้จ่ายสูง นักเรียนไม่มีความสามารถที่จะไปสัมภาษณ์หรือศึกษา ค้นคว้าด้วยตนเอง ผู้รู้หรือผู้ชำนาญไม่ค่อยมีเวลาว่าง และขาดงบประมาณที่จะซื้ออุปกรณ์ที่หายากในท้องถิ่น ส่วนปัญหาและอุปสรรคที่ครูประสบในระดับน้อยคือ ผู้บริหารและครูในโรงเรียนเดียวกันไม่สนับสนุน ไม่เห็นคุณค่าและความสำคัญของการใช้วัสดุอุปกรณ์ที่มีอยู่ในท้องถิ่น และนักเรียนไม่ให้ความร่วมมือ